De standaard voor de gebiedsaanduiding nationaal park

(werkversie mei 2018)

Nationale Parken Bureau

Postbus 2, 3800 AA Amersfoort
Smallepad 5, 3811 MG Amersfoort
www.nationaleparkenbureau.nl

De nationale parken van de toekomst werken aan 12 criteria die de kwaliteit van de parken garanderen. Deze criteria zijn opgenomen in de standaard, het werkkader met de ambitiecriteria voor de transitie van Nationale Parken.

Inhoudelijk

Thema Natuur en Landschap

Met het amendement, de motie, de Nationale Parken Deal en het reglement voor de publieksverkiezing is toegewerkt naar een nationaal park waarvan het gebied bestaat uit één (of meerdere) natuurkern(en) waar menselijke activiteit -anders dan die voor de instandhouding van aanwezig natuurwaarden noodzakelijk zijn - nagenoeg afwezig is en natuurlijke processen van betekenis voorkomen. Deze natuurkernen zijn onderdeel van een groter samenhangend landschap of landschappen. In het omliggende landschap is vaak sprake van een overgang naar meer menselijke activiteit (inclusief bebouwing, cultureel erfgoed e.d.), die bijdraagt aan de instandhouding van de natuur(kern). Elk nationaal park kent, vanwege de gedifferentieerde ruimtelijke context, een eigen uitwerking hiervan. De nationale parken hebben een iconische waarde.

1 Omvang

Het nationaal park heeft een natuurlijke omvang die wordt bepaald door de begrenzing van een aaneengesloten landschaps-ecologische of landschappelijke eenheid waarbinnen één of meerdere natuurkernen liggen waarvan er ten minste één een omvang heeft van minimaal 1000 ha.

Toelichting
Het nationaal park herbergt één of meerdere natuurkern(en) die bestaat(n) vanuit nationaal of internationaal perspectief waardevolle natuur. Deze natuurkern of -kernen zijn gelegen in een ruimere landschappelijke, landschaps-ecologische en cultuurhistorische eenheid die tezamen een ruimtelijk ensemble vormen (dit zijn zogenaamde landschapszones om de natuurkern(en).

Het bestuur van het nationaal park hanteert zoveel mogelijk natuurlijke grenzen, waarbij de ruimtelijke eisen voor het duurzaam voortbestaan van habitats, soorten, natuurlijke processen of fenomenen onder het te beschermen gebied de begrenzing bepalen. Helder dient te zijn hoe de omvang van het gebied bijdraagt aan de natuurkwaliteit. Tezamen vormt het gebied een zo compleet mogelijk landschaps-ecologisch systeem. Een landschaps-ecologisch systeem beslaat veelal een gebied van 10.000 tot wel 100.000 hectares. Zo ontstaat een nationaal park met een omvang die over het algemeen substantieel groter zal zijn dan de nationale parken zoals die voor 2018 zijn aangewezen.

Een bestaand nationaal park kan op basis van landschappelijke of cultuurhistorisch logisch gekozen ruimtelijke eenheden verder uitgebreid worden. Een ruimere begrenzing van de nationale parken biedt ruimte voor een verbreding van de ruimtelijke strategie; van natuur naar cultuur, kennis, educatie, recreatie en economie. Dit biedt zowel extra ontwikkelingskansen voor de natuurkern als extra kansen voor de verbinding met de (regionale) omgeving.

2 Ecologische samenhang met natuurlijke processen

Het nationaal park kent in haar gebied meerdere en/of samenhangende ecosystemen met duurzaam functionerende abiotische en biotische relaties. In de natuurkernen komen natuurlijke processen op grote schaal voor. In het gebied zijn significante macrogradiënten binnen en tussen landschapstypen en tussen natuur, half-natuur en duurzaam beheerd productielandschap.

Toelichting
Het nationaal park biedt de mogelijkheid voor ontwikkeling en herstel van natuurlijke processen in grote delen van het gebied, waardoor het landschaps-ecologische systeem zodanig wordt hersteld en robuust gemaakt dat natuurwaarden duurzaam kunnen voortbestaan. Het nationaal park kent of ontwikkelt een goed functionerend systeem van abiotische (zoals werking van wind en water, sedimentatie, erosie, inzijging, kwel en inundatie) en biotische factoren (invloed van dieren en vegetatie op het landschap) en de onderlinge relaties daartussen. De ruimte voor (herstel) van processen leidt tot veerkrachtige natuur die bijdraagt aan toename van biodiversiteit.

Alle functies van het gebied dragen bij aan de natuur-, cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten van het nationaal park of staan daar in een relatie mee. Het nationaal park vertegenwoordigt significante landschaps-ecologische gradiënten binnen en tussen verschillende landschapstypen. Denk hierbij aan de overgangen van zout naar zoet water, van hoger gelegen zand- naar rivierlandschappen of beeksystemen. Daarnaast kan er sprake zijn van significante landschaps-ecologische gradiënten tussen natuur, half-natuur (met cultuurhistorische waarden) en duurzaam beheerd productielandschap, waarbij sprake is van geleidelijke overgangen tussen de verschillende functies.

3 Natuur-, cultuur- en landschappelijke waarden zijn onderscheidend

De natuurwaarden (ecosystemen, dier- en plantensoorten en habitats), cultuurhistorische waarden en landschappelijke waarden die zich bevinden binnen het gebied van het nationaal park zijn binnen Nederland en/of internationaal onderscheidend.

Toelichting
Niet alleen moeten de nationale parken in Nederland zich onderling van eerder aangewezen nationale parken (art 8.3, lid 2 sub d Wet Natuurbescherming) onderscheiden, maar ook dienen de natuurwaarden van hoge (inter)nationale kwaliteit te zijn, evenals dat zij (inter-)nationaal waardevolle cultuurhistorische (zoals bijvoorbeeld Unesco) en landschappelijke waarden moet bevatten (art 8.3 lid 2, sub a., b en d. Wet Natuurbescherming). Het nationaal park bevat natuurwaarden die (inter-)nationaal bijzonder zijn, zoals Natura 2000.

Thema eigen gebiedsidentiteit en aantrekkingskracht
De initiërende motie van de Tweede Kamer verzoekt om ‘er voor te zorgen dat een sterk merk met bijbehorende standaard voor nationale parken «nieuwe stijl» wordt ontwikkeld”. Van een sterk merk, in de zin van een sterke eigen gebiedsidentiteit, is sprake als het gebied herkenbaar, authentiek, onderscheidend en relevant is. Het staat voor de emotionele band die mensen met een nationaal park hebben. Een sterke gebiedsidentiteit, ofwel sterk merk, staat voor een gevoel dat wordt opgeroepen. Het heeft aantrekkingskracht op mensen, creëert loyaliteit, en wekt verwachtingen waaraan voldaan moet worden. Men wil eraan mee doen en erbij horen. Het is meer dan een logo of label.

4 Ruimtelijke inrichting en waarden in overeenstemming met de gebiedsidentiteit

Een nationaal park onderscheidt zich van andere nationale parken door een eigen gebiedsidentiteit (dat is opgebouwd als ware het een sterk merk) welke past bij de waarden, het karakter van het gebied en de ruimtelijke begrenzing. De ruimtelijke inrichting en kwaliteit van het nationaal park zijn hiermee in overeenstemming gebracht.

Toelichting
Voor de nationale parken is er een overkoepelend landelijk verhaal van de Nederlandse Natuur ontwikkeld. De individuele nationale parken moeten binnen dit overkoepelende verhaal hun gebiedseigen identiteit ontwikkelen passend bij het karakter en de waarden van het gebied en tevens zorgdragen voor de vertaling ervan in de ruimtelijke kwaliteit. Tezamen met andere nationale parken vertellen ze het verhaal van de Nederlandse natuur. Hiermee ontstaan van elkaar te onderscheiden parken die op basis van hun gebiedseigen identiteit een verschillende aantrekkingskracht op uiteenlopende doelgroepen uitoefenen (regionaal, nationaal of internationaal) (conform artikel 8.3 lid 2 sub d Wet Natuurbescherming).

De gebiedsidentiteit vormt het kompas voor de ruimtelijke inrichting en vormgeving van het gebied. Tegelijkertijd bepaalt het gebied en de ruimte de identiteit (en daarmee samenhangende merkpositionering) die wordt ontwikkeld. Hierbij kunnen ruimtelijke ontwerpen op verschillende schaalniveaus heel behulpzaam zijn, evenals regionaal ontwerpen of ontwerpen van poorten, recreatieve voorzieningen etc.

NB. Een gebiedseigen merk, of sterk merk, is niet te beschouwen als een merk zoals bedoeld in het merkenrecht.

5 Samenhang en identiteit

De natuur-, cultuurhistorische en landschapswaarden laten een zodanige samenhang zien dat de identiteit van het gebied versterkt wordt.

Toelichting
De landschappelijke en cultuurhistorische waarden zijn in zodanige samenhang met de natuurwaarden aanwezig (in de natuurkernen en de landschapszone) dat de ontstaansgeschiedenis behouden, afleesbaar en beleefbaar is. Geologische en geomorfologische waarden die rechtstreeks samenhangen met de ontstaansgeschiedenis van het gebied zijn zichtbaar. Het inzetten op toekomstbestendige en veerkrachtige natuur op grote schaal levert ook mogelijkheden op voor nieuwe landschappen waarin grotere maatschappelijke transitieopgaven kunnen worden gerealiseerd (transitie landbouw, klimaattransitie). De kwaliteiten van de landschapszone en de natuurkernen zijn zodanig in samenhang aanwezig dat identiteit van het gebied versterkt wordt.

6 Herkenbaarheid en beleefbaarheid

Een nationaal park onderscheidt zich qua uitstraling en beleefbaarheid, toegankelijkheid en herkenbaarheid voor binnen- en/of buitenlandse bezoekers. Het nationale park geeft hieraan invulling op een wijze die voldoet aan duurzaam toerisme.

Toelichting
Nationale parken zijn nationale iconen met nationale en/of internationale aantrekkingskracht. Ze kenmerken zich door een bijzondere natuurlijke schoonheid. Er is sprake van een eigen gebiedsidentiteit waarmee de ruimtelijke inrichting en vormgeving van het gebied in overeenstemming zijn gebracht. De uitstraling, beleefbaarheid en toegankelijkheid van het nationale park dienen een hoge kwaliteit te kennen. Deze passen bij de eigen gebiedsidentiteit en voldoen aan de vereisten van duurzaam toerisme. Het nationale park vormt zodoende een herkenbare eenheid in al zijn facetten. Het nationale park wordt op een verantwoorde manier beleefbaar gemaakt, inspelend op de behoeften van de potentiële bezoeker en met stimulering van de vraag.

Thema sociaal economische ontwikkeling
Nationale parken zijn meer dan alleen de natuurkern. Immers zij zullen ook (delen van) het omliggend landschap, inclusief cultuurhistorische elementen en dorpen en wellicht steden omvatten. In een dergelijk groter gebied is ook de sociaal-economische ontwikkeling van belang. Deze ontwikkeling dient parallel te lopen met de ambities van het nationaal park. De sociaaleconomische ontwikkeling van de regio en inbedding in de regio kan op haar beurt draagvlak en financiën genereren voor het beheer en de ontwikkeling van het nationaal park (art 8.3, lid 2 sub b Wet Natuurbescherming).

7 Verbondenheid met regionale gemeenschap

Het nationaal park is een product van de samenwerking in een regio, op een dusdanige wijze dat de regionale gemeenschap zich identificeert met het gebied en er trots op is en de waarde ziet van het instandhouden en verbeteren van het nationaal park. De waarden van nationaal park dragen bij aan de sociaal-economische ontwikkeling en de leefbaarheid voor de regionale gemeenschap.

Toelichting
Aanbevelingen voor het zichtbaar maken van deze verbondenheid van het nationaal park met de regio zijn:

a. Het nationaal park gaat waar mogelijk samenwerkingen aan met instellingen, bedrijven, de recreatief-toeristische sector en andere sectoren in de regio.
b. Het nationaal park onderneemt initiatieven om allianties te smeden met de zakelijke markt binnen en buiten de gebieden teneinde het wederzijdse verdienvermogen te vergroten en een duurzame financiering van het gebied te bevorderen, in afstemming met andere fondsenwervende partijen.
c. In en om het nationaal park vinden investeringen plaats in toeristisch-recreatieve voorzieningen en ondernemingen, en andere voorzieningen en ondernemingen.
d. Er is een goede balans tussen de verdeling van inkomsten uit versus investeringen en beheer in het gebied. Bezoekers en de toeristische sector, ook buiten het gebied, worden aangemoedigd om een (financiële) bijdrage aan het gebied te leveren.
e. De ecologische draagkracht van het gebied wordt niet overschreden.
f. De stakeholders dragen actief bij aan de transitie, innovatie en investeringen in het nationaal park.

Thema Educatie
In Nederland liggen veel mooie en bijzondere natuurgebieden. De nationale en internationale natuurwaarden van deze gebieden zijn bijzonder en hoog. Dat dit zo is moet wel voor het voetlicht komen. Zodoende is eén van de belangrijke taken van een nationaal park, dat zij aandacht schenkt aan educatie. Het is gewenst om dit ook expliciet op te nemen in de standaard (art. 8.3, tweede lid onder c).

8 Educatie

Het nationaal park onderneemt activiteiten op het gebied van educatie.

Toelichting
Aanbevelingen voor goede acties in dit kader zijn:
a. Nationale parken hebben een planmatige aanpak van communicatieve- en educatieve programma's voor de verschillende doelgroepen in het gebied.
b. Kennis op het vlak van educatieve concepten en afspraken over kwaliteitsborging worden actief gedeeld binnen netwerken in en tussen de nationale parken.
c. Communicatieve en educatieve programma's vertalen de verhalen van het gebied, zijn afgestemd op de behoefte van de doelgroepen en werken volgens het principe hoofd, hart en handen.
d. Educatieve programma's hebben een relatie met de andere hoofddoelstellingen van het nationaal park -waaronder wetenschappelijke onderzoek- om daarmee draagvlak te creëren en betrokkenheid en participatie te vergroten.

Thema Wetenschappelijk onderzoek
Nationale parken hebben een belangrijke rol en taak in het beschermen van biodiversiteit en ecosystemen. De kennis over systemen en hoe deze reageren op veranderingen van klimaat en omgeving is nog beperkt. Ook kennis over herstel van beschadigde systemen kan beter. Daarom is het van belang dat nationale parken expliciet aandacht besteden aan wetenschappelijke onderzoeksmogelijkheden en monitoring.

9 Onderzoek

Het nationaal park stimuleert activiteiten op het gebied van wetenschappelijk onderzoek

Toelichting
Aanbevelingen zijn:
a. Nationale parken stimuleren dat planmatig wetenschappelijk onderzoek gedaan wordt naar herstel van biodiversiteit en het mitigeren van effecten van klimaatverandering speciaal gericht op de mogelijkheden van de Nederlandse natuur en landschap.
b. Nationale parken monitoren effecten van klimaatverandering, biodiversiteit en natuur- en landschapswaarden en delen deze kennis actief.
c. Nationale parken doen actief mee als proeftuin aan het implementeren van wetenschappelijk onderzoek om te komen tot meer duurzaam beheerde gebieden.
d. Nationale parken stimuleren verder onderzoek dat de positieve effecten op gezondheid en welzijn van mensen laat zien.
e. Nationale parken laten zien hoe dit onderzoek meer strategisch ingezet kan worden om het (maatschappelijk) draagvlak voor de nationale parken van de toekomst te vergroten.
f. Nationale parken integreren de wetenschappelijke kennis over cultuur, natuur, landschap, beleving, gezondheid, landschap en landbouw om te komen tot duurzame ontwikkeling van het gebied met behoud van de natuurlijke en cultuurhistorische kenmerken van het gebied.

Governance
Om de ambitie van een nationaal park (conform het ambitiedocument, bedoeld in Artikel 11) waar te maken en de wezenlijke kenmerken van het gebied te behouden (artikel 8.3 lid 2 sub b Wet Natuurbescherming), is een slagvaardig bestuur nodig.

10 Governance

Het bestuur draagt er zorg voor dat de bescherming, het beheer en de (sociaaleconomische) ontwikkeling van het gebied in samenhang plaatsvindt. Het bestuur draagt tevens zorg voor de ontwikkeling en implementatie van het gebiedseigen merk. Het bestuur van het nationaal park opereert slagvaardig en daadkrachtig en beschikt over legitimiteit en mandaat.

Toelichting
Het is van belang dat dit bestuur breed draagvlak heeft en dat zij betrokken partijen laat participeren in de processen en planvorming rond het nationaal park. In die projecten, waar zij zelf de regie kan nemen, zal zij met mandaat en daadkrachtig sturen op haar ambities. In onderdelen van de ambitie waar één of meer van de deelnemende partijen het voortouw hebben, is een effectieve vorm van beïnvloeding of netwerksturing noodzakelijk. Dit vanuit het gegeven dat in elk gebied reeds op diverse plaatsen en op diverse niveaus andere partijen verantwoordelijkheid hebben, actief zijn of invloed hebben.

Aanbevelingen voor een slagvaardige en daadkrachtige governance-structuur zijn:
- De financiering is duurzaam geregeld.
- Het bestuur heeft aantoonbaar draagvlak van betrokkenen in het gebied, heeft legitimiteit en de inbreng en participatie van stakeholders is georganiseerd.
- Het bestuur heeft mandaat om de ambities te realiseren.

Vereiste plannen
Bij de aanvraag of bij een herbeoordeling moeten de navolgende plannen worden overlegd.

11 Ambitie-document

Het nationaal park heeft een duidelijke en wervende ambitie waarmee invulling wordt gegeven aan het streefbeeld van nationale parken. De ambitie bevat richtinggevende visies en principes over gewenste ontwikkelingen in het gebied.

Toelichting
Het ambitie-document - een toekomstbeeld met richtinggevende visies en principes-, moet toewerken naar het streefbeeld voor nationale parken zoals in hoofdstuk 2 is weergegeven. Dit ambitie-document geeft richting aan alle concrete activiteiten voor o.a. de inrichting, de ontwikkeling en het beheer van het gebied in al haar facetten (waaronder ook beleving, educatie, voorlichting en promotie, monitoring), en geeft aan hoe de basisfinanciering wordt geregeld. In het ambitie-document staat welke toekomstver-

wachting het bestuur van het nationaal park heeft ten aanzien van het gebied en dus welke toekomstige wezenlijke kenmerken het gebied zou moeten verkrijgen (in samenhang met artikel 8.3 lid 2 sub b en d wet Natuurbescherming). Dergelijke ambities en richtinggevende visies en/of principes moeten duidelijk zijn, alsmede moet duidelijk zijn hoe met dergelijke ambities, visies of principes voor ogen wordt gewerkt aan realisatie. Hierbij geldt als uitgangspunt dat elke opvolgende ambitie een verdergaand beeld moet laten zien teneinde toe te werken naar dat streefbeeld. Aanbevelingen voor een goed ambitie-document zijn:

a. De ambitie formuleert de strategische doelen voor het totale schaalniveau op het gebied van natuur en ruimtelijke kwaliteit, de gebiedseigen identiteit, de beleefbaarheid, toegankelijkheid en herkenbaarheid en een hiermee samenhangende aanpak voor educatie, voorlichting en onderzoek en de sociaaleconomische ontwikkeling van het gebied (criteria 1 t/m 9).
b. De ambitie beschrijft kansrijke mogelijkheden die een nationaal park kan bieden om bij te dragen aan de transitie-opgaven op het gebied van klimaat, duurzame energie en landbouw.
c. De ambitie beschrijft de wijze waarop invulling wordt gegeven aan duurzaam toerisme. Het Charter for Sustainable Tourism kan hierbij als inspiratie dienen.
d. De te bereiken doelen zijn duidelijk zowel voor de korte als voor de lange termijn.
e. De ambitie beschrijft een gewenste zonering – als dat noodzakelijk is- , waarbij het gebied wordt onderscheiden naar verschillende functies.
f. De wijze van financiering voor realisatie van de nationale park ambities is in beeld gebracht .
g. De ambitie is of wordt geïncorporeerd in omgevingsvisies.
h. De ambitie is opgesteld samen met en onderschreven door zoveel mogelijk shareholders van het gebied.

Uitvoeringsagenda en resultaatbeschrijvingen

Een uitvoeringsagenda zal periodiek een overzicht geven van de meer concrete projecten, te behalen resultaten of (beïnvloedings-) processen die het nationaal park zelf of met eigen personen en middelen onderneemt om de strategische doelen zoals opgenomen in (criteria 1- 10) de ambitie genoemd onder criterium 11 te behalen.

De uitvoeringsagenda kent bij de diverse projecten en processen ook een monitoringsprogramma waardoor de effecten van de gerealiseerde maatregelen op de diverse gebieden kwalitatief en kwantitatief zichtbaar worden. De resultaten worden gecommuniceerd in de vorm van een jaarverantwoording.

12 Uitvoeringsagenda en resultaatbeschrijvingen

Het bestuur van het Nationaal park maakt periodiek een uitvoeringsagenda. De agenda bevat concrete activiteiten van het Nationaal park, die gekoppeld zijn aan de strategische doelen uit de ambitie. Na afloop van de gekozen periode moeten ook de concreet bereikte resultaten worden gedeeld.